

Szövegértés-fejlesztés olvasási stratégiák használatával

Tary Blanka

GFE Vántus István Zeneművészeti Szakgimnázium
MTA-SZTE Olvasás és Motiváció Kutatócsoport



MTA-SZTE
Olvasás és Motiváció
Kutatócsoport



Miről lesz szó?

- Olvasási stratégiák: alapfogalom & példák,
- Szövegformák, szövegtípusok,
- Szövegértést fejlesztő feladatok jellemzői,
- Motivációalapú szövegértés-fejlesztés



Olvasási stratégiák

- Tudatosan végzett műveletek, amelyeket annak érdekében alkalmazunk, hogy egy szöveget saját céljainknak megfelelően értelmezzünk (Steklács, 2013).
- Kontrollált folyamat
- Erőfeszítést igényel (Afflerbach et al., 2008)
- Jó, gyakorlott olvasó:
 - sok stratégiát ismer (Zhang & Wu, 2009)
 - azokat rugalmasan alkalmazza (Droop et al., 2016)
 - gyakran olvas sokféle szöveget (Snow, 2002)



Olvasási stratégiák funkciója

- Eszköz (Guo, 2018)
- Elmélyülés (McNamra & Magliano, 2009)
- Jelentés létrehozása (Chen & Chen, 2015)
- Tanulói autonómia (Snow, 2002)



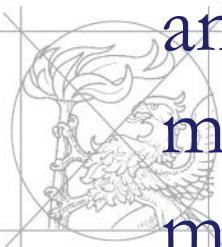
Olvasási stratégiák a gyakorlatban

- Hogy olvas egy jó olvasó? (pl. Pressley & Gaskin, 2006)
- Olvasás előtt:
az olvasás céljának tisztázása és követése; a szöveg előzetes áttekintése, átfutása; előzetes tudás aktivizálása; jóslás
- Olvasás közben:
monitorozás és javító stratégiák használata (pl. újraolvasás, lelassítás; megállás olvasás közben, külső segítségék használata); a szöveg kritikai elemzése; érzékszervi képek alkotása
- Olvasás után:
kérdések feltevése; összegzés; olvasottak megbeszélés; vizuális segédlet használata



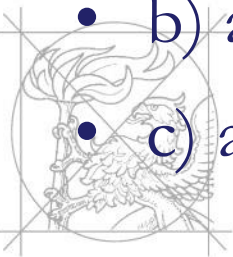
Érzékszervi képek alkotása

- Jellemző: az olvasó elképzei a szövegben leírtakat mentális képek alkotásával vagy más érvékszervek bevonásával (pl. hallás, szaglás)
- Mire jó?: elmélyülés, személyessé tétel, memóriakapacitást szabadít fel, visszaemlékezés
- A gyakorlatban: képekben való gondolkodás, amit akár szavanként is fel lehet építeni, tanári modellezés; rajzok, képek bevonása; összekötés megbeszéléssel



Érzékszervi képek alkotása -kérdések

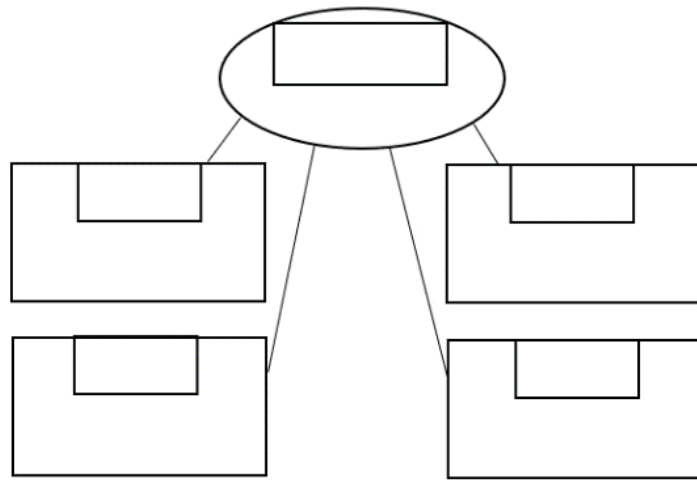
- Képzeld el, hogy megérintesz egy koalát. Milyen tapintású a szőre? Szerinted puha, vagy inkább szálkás? Ehhez képest milyen egy rinocérosz érintése?
- Csukd be a szemed! Mondd el/rajzold le milyennek képzeled el...
 - a) a szereplőt?
 - b) a helyszint?
 - c) a jelenetet?



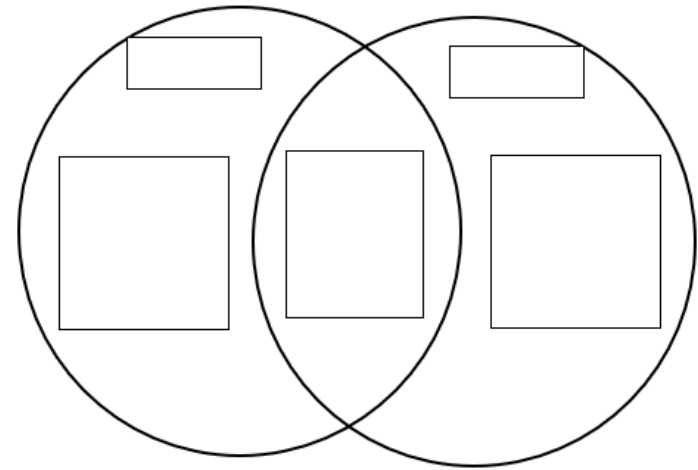
Vizuális segédlet használata

- Jellemző: szöveg vizuális megjelenítése, külső eszközök az olvasás támogatására
- Mire jó?: gondolatok strukturálása, összefüggések- és szövegtípusok struktúrájának megértése
- A gyakorlatban: kulcsfogalmakra, fejezetcímekre felhívjuk a figyelmet; jó, ha mozgatható; gondolattérkép közös/egyéni készítése; válaszkeresés kérdésekre és az információk aszerinti rendezése

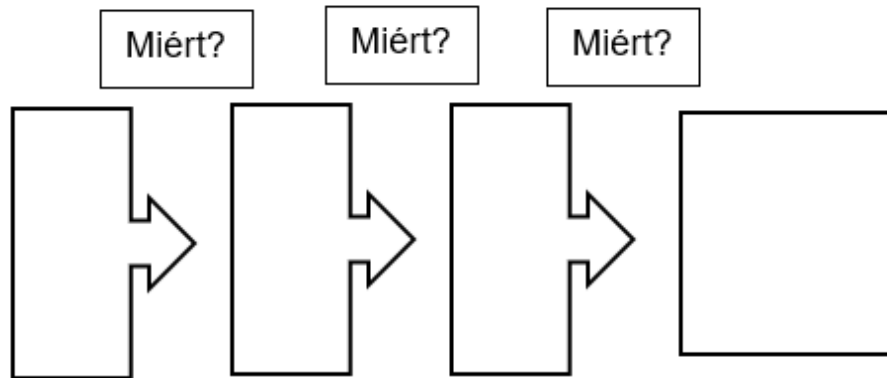




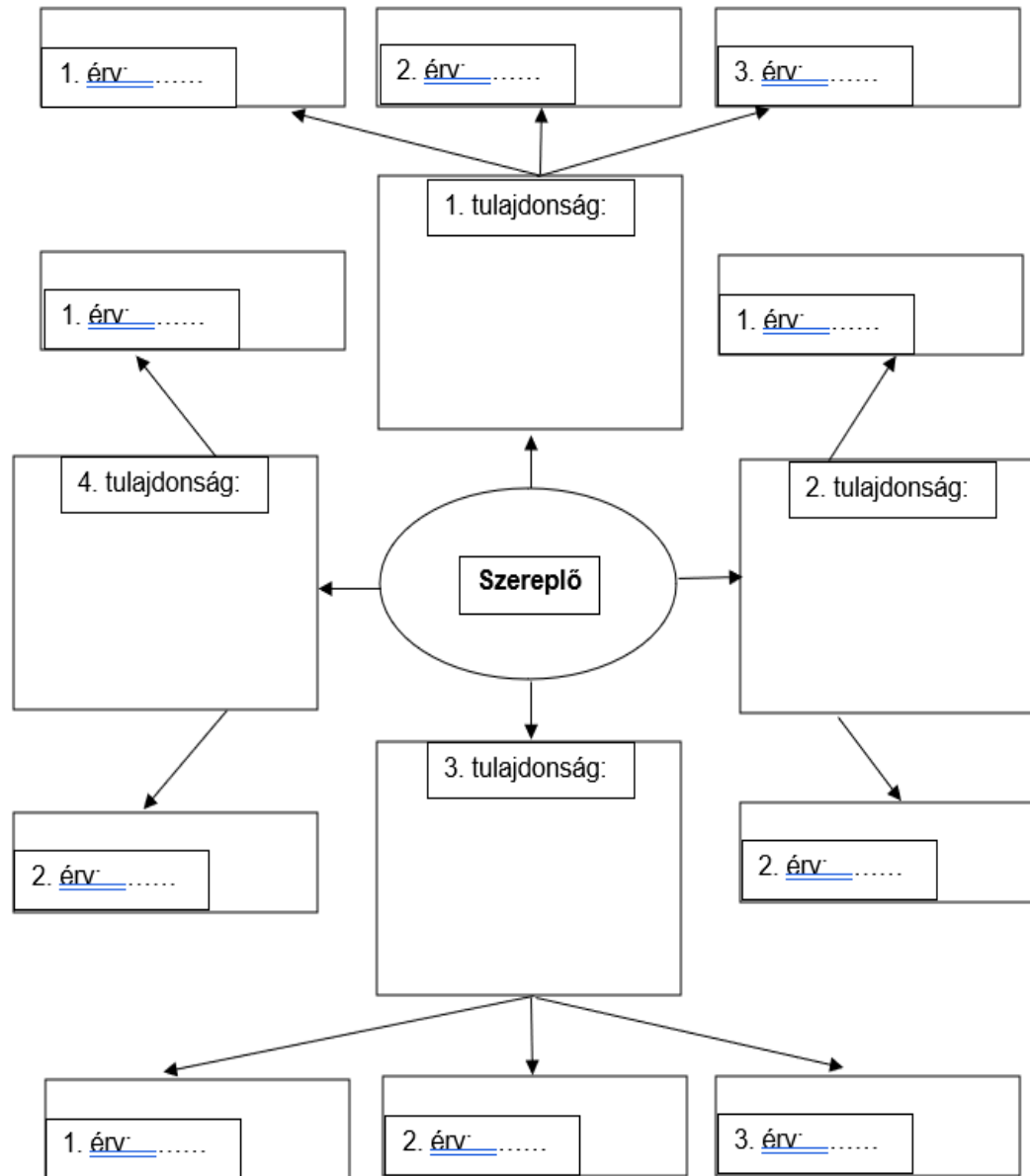
Vélemény és érvelés.



Venn diagram
összehasonlításra



Vázlatlanc



Jellemtérkép

regény

tudományos cikk

menetrend

tankönyv

magazincikk

szerződés

képregény

moziműsor



- PISA, OKM, PIAAC, kutatások
- Folyamatos
 - Hagyományos felépítés
 - Nyelvi ismeretek
 - Pl. regény, beszámoló
- Nem folyamatos
 - Információhalmaz
 - Lista
 - Pl.: táblázat, térkép
- Kevert
 - Folyamatos & nem folyamatos
 - Folyó szöveg + grafikon
 - Pl.: tankönyv



Szövegtípusok

Összehasonlítási szempontok	<u>Élménykínáló szövegek</u>	<u>Informáló szövegek</u>	<u>Tudáskínáló szövegek</u>
Szövegfajták	elbeszélő szövegek	dokumentumok, tájékoztatók	tananyagok, ismeretterjesztő, tudományos eredményeket közlő szövegek
Cél	tapasztalatadás, érzelmi rezonálás, reflexió	tájékoztatás, rövid távon szükséges/érdekes információ nyújtása döntések hozásához, véleményformáláshoz, tevékenységhez	fogalomstruktúra konstrukciója
Funkció	élményszerző spontán szimulatív tanulás	aktuális helyzetben releváns spontán tanulás	hosszú távú felhasználásra tervezett szándékos tanulás
Viszony az olvasóval	szociális kommunikáció	szociális kommunikáció	kognitív kommunikáció
Nyelvezet és fogalomkincs	köznyelvi/köznapi	köznyelvi/köznapi	szakmai/tudományos
Az olvasás motivátora	élményszerzés	kíváncsiság, problémamegoldás	exploráció, érdeklődés, szándékos tanulás

Megfelelő tanulási környezet

1. Kontextus

- Biztonságos környezet
- Nincs jó/rossz válasz
- Bizonytalanság megfogalmazása

2. Explicit iránymutatás

- Modellezés
- Hangosan gondolkodás
- Magyarázat
- Gyakorlási alkalmak biztosítása



Megfelelő tanulási környezet

3. Tevékenység/metakogníció

- Diák dönt, választ
- Olvasás tudatos befolyásolása
- Megbeszélés

4. Transzferhez vezető tanári segítségnyújtás

- Megszerzett tudás alkalmazása más helyzetekben
- Tantárgyba ágyazott oktatáson keresztül
- Rugalmas tanári hozzáállás



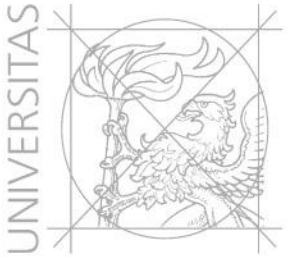
Fejlesztőfeladatok jellemzői

- Cél: szövegértési folyamat támogatása
- Kötött sorrend, pl:
 - Ráhangolás: áttekintés, célok tisztázása, előzetes tudás aktiválása
 - Jelentésmegértés: érzékszervi képek alkotása, következtetés, monitorozás, kérdezés, kritikai elemzés, jóslás, vizuális segédlet
 - Reflektálás: összefoglalás, olvasottak megbeszélése



Fejlesztőfeladatok jellemzői

- Nem egyértelmű a válasz
(vélemény, előzetes tudás, reflektálás)
- Változatos munkaforma
- Ön- és társértékelés, csoportszintű
visszajelzés





A görögök összetartozása

A görög városok egymástól független államok voltak. Ezeket nevezték **városállamoknak**, görögül *poliszoknak*. Nem voltak közös vezetőik. Az ókori görög világ érdekessége, hogy mégis kialakult az összetartozás tudata a görögökben. Földjüket Hellásznak, magukat helléneknek nevezték. Az összetartozást három dolog erősítette: **a közös nyelv (és írás), a közös vallás és a katonai szövetségek**. (A trójai háborút például egy ilyen katonai szövetség indította.) A vallásnak voltak olyan központjai, amelyeket minden görög tisztelt. Ilyen volt például Olümpia, ahol Zeusznak építettek templomot, és az ő tiszteletére versenyeken mérték össze erejüket, ügyességüket. Az olimpiai (régiesen: olümpiai) játékok váltak a leghíresebbé. **Kr. e. 776-ban volt az első olyan verseny, amely győztesének nevét írásban is feljegyezték.** Ettől kezdve négyévenként rendeztek versenyeket. Az ókori görögök ezt az évet tették meg időszámításuk kezdő évének. **10**

☞ *A Balkán-félsziget melyik részén található Olümpia?*

Az olimpiai játékok eseményei

Tavasszal „szent hívivők” járták körbe a poliszokat, és meghirdették a versenyt. Minden szabad görög férfi indulhatott. Nők viszont még nézőként sem léphettek be Olümpiába. **11**

A „szent hívivők” egyúttal békét hirdettek egész Hellaszban. **Az olimpia idejére a poliszok közti minden ellenségeskedésnek véget kellett vetni. A verseny első napján ünnepségeket tartottak, majd szertartásokat végeztek az istenek tiszteletére. A hatalmas Zeusz-szobor előtt megesküdtek arra, hogy betartják a szabályokat.**

A következő napokban megtartották a főbb versenyszámokat: a kocsiversenyeket, az öttusát, a futóversenyeket, a birkózást és az ökölvívást.

Az olimpiai győztesek jutalma egy **koszorú** volt, amelyet a **szent olajfa** ágaiból fontak. Ezt ma kevesnek gondolnánk, de a görögök a legmagasabb kitüntetésnek tartották, amit férfi egyáltalán elérhet. **12**

• *Régen a versenyeket is olümpiának nevezték. A mai nyelvben mi a különbség Olümpia és olimpia között?*

@ *A szabálytalankodó versenyzőket viszont megbüntették. Hogyan? Keress utána az interneten! Kulcsszó: szabályok az ókori olimpiákon.*

Nem az olimpiai volt az egyetlen verseny, amit Hellaszban rendeztek. Sőt nem csak sportversenyek voltak: időnként zenészek, énekesek, költők és drámaírók mérték össze tudásukat.



Az olimpiai liget • „Megérkeztem Olümpiába” címmel készíts képzeletbeli élménybeszámolót legjobb barátodnak/barátnődnek! Az ókor utolsó szabályos olimpiai játékait Kr. u. 260-ban tartották. Hány ókori játék volt?

10 Az olimpiák eredete: Mit tegyünk, ha a halhatatlan istenek közé akarunk emelkedni? Egyszerű: „csak” tizenkét olyan munkát kell megcsinálnunk, amit *Héraklész* (más néven Herkules), a rettenetesen nagy erejű hős végzett el. Például leszakította az aranyalmákat a sárkány őrzte világévi fáról, legyőzte a háromtestű szörnyeteget, vagy leszállt az Alvilágba a háromfejű kutyáért. El is nyerte jutalmát: az olümposzi istenek maguk közé fogadták. (Könnyű volt neki! Bár földi anyától született, az apja Zeusz volt.)

Nem feledkezett meg a földi hősökről sem. Elhatározta, hogy versenyeket alapít, ahol a legerősebb, legügyesebb görögök időnként összemérhetik képességeiket. Választott egy helyet, amit az istenek hegyéről *Olümpiának* nevezett el. Itt olajfát ültetett, hogy az ennek ágából font koszorúval jutalmazza a győzteseket.

11 A nők kitiltása Olümpiából talán azzal is magyarázható, hogy a versenyzők többnyire ruhátlanul küzdöttek. Egyszer egy görög anyja a tilalom ellenére mégiscsak be akart jutni megnézni fia ökölvívó-mérkőzését. Férfi edzőnek öltözött, de hiába, mert óvatlan volt: amikor fia győzött, örömben odaszaladt hozzá, és közben átugorotta azt a korlátot, ami mögött az edzők ültek. A versenybírók rögtön rájöttek, hogy nem igazi edző. Mégsem büntették meg „apja, bátyjai és fia iránti tiszteletből, akik mindannyian olümpiai győztesek voltak”.

12 Az ókori görögök a győzelem istennőjét szárnyas nőalaknak képzelték, aki a fátylós futóverseny győzteseit kíséri. A versenyen lobogó fátylójával kellett futni, s ez meglehetett a versenyzők dolgát, mert a fátyla „szent tüze” nem aludhatott ki a futás közben sem. A győztest érte az a megtiszteltetés, hogy meggyújthatta az áldozati tüzet az isten oltárán.

• *A mai olimpiákon milyen szokás őrzi ennek a régi szertartásnak az emlékét?*

1. Vizsgáld meg a 33. oldalon lévő szöveget! Ne olvasd el, csak gyorsan tekintsd át! Mit vettél észre? *Beszéld meg a tapasztalataidat a társaiddal az alábbi kérdések alapján!*

1. Milyen részekből áll a teljes szöveg?
2. Vizsgáljátok meg a bal oldalon lévő két szöveget!
 - Milyen különbséget láttok a két szöveg hosszúságában?
 - Mennyi időt fog igénybe venni szerintetek ennek a két szövegnek az elolvasása? Miért?
 - Milyen jelölések fogják vezetni a figyelmet, segítenek megtalálni a lényeget és a fontos információkat?
3. Vizsgáljátok meg a jobb oldalon lévő három szöveget!
 - Milyen kapcsolatban vannak ezek a szövegek a bal oldalon lévő két szöveggel? Mi lehet a számozás célja?
 - Mennyiben olvassuk másként ezeket a szövegeket a bal oldalon lévő szövegekhez képest?
 - Könnyebb vagy nehezebb lesz ezt a három szöveget elolvasni a bal oldalon lévő két szöveghez képest? Miért?
4. Vizsgáljátok meg az oldal alján lévő képet!
 - Mit ábrázol a kép? Mi alapján lehetett ezt megállapítani?
 - Hogyan kapcsolódik a kép a bal és jobb oldalon lévő szövegekhez?
5. Miért vannak kérdések megfogalmazva az oldalon? Hogyan fogják segíteni a kérdések a szövegek jobb megértését?

Előzetes
áttekintés

2. Hasonlítsd össze a bal és jobb oldalon lévő szövegeket! Miért olvasunk ilyen szövegeket? Milyen célból? Hogyan olvassuk ezeket a szövegeket? *Mondd el a társaiddnak!*

Olvasás céljának tisztázása

4. Vizsgáld meg „A görögök összetartozása” és „Az olimpiai játékok eseményei” szövegeket! Ne olvasd el, csak gyorsan fúsd át! Mit vettél észre? Milyen részekből állnak a szövegek? *Egészítsd ki a mondatokat!*

Mindkét szövegben lila szín jelöli a Az első szöveg csak egy, míg a második öt-ből áll. A szövegekben vastagon vannak kiemelve a , a fontos részinformációkat a részek jelölik. A szövegben kijelentő mondatok vannak, de a végén találhatók is. A kérdő mondatok célja, hogy

Szöveg átfutása

Előzetes tudás,
vizuális segédlet

5. Szerinted mit jelent az összetartozás szó? Milyen dolgok erősíthetik az összetartozás érzését családi, baráti és nemzeti körben? *Írd az alábbi gondolattérképre az ötleteidet, majd beszélj meg a társaiddal!*



18. Hallgasd meg a nők kitiltásáról szóló (11-es) történetet, amit a tanárod olvas fel! Miközben hallgatod, hunyd be a szemed, és képzelj magad elé a hallottakat! Mit láatsz? Milyen hangokat hallasz? Képzelj magad az ökölvívó-mérkőzést nézők sorába! Hogyan érzed magad? *Írd a vonalra!*

Ezt látom:

Ezt hallom:

Így érzem magam:

Érzékszervi
képek
alkotása

20. *Dolgozzatok párokban, keressétek meg a válaszokat az előző feladat kérdéseire! Foglaljátok össze röviden a válaszaitokat a kérdésekre! Készüljétek fel, hogy a válaszokat megosztjátok azokkal, akik a másik szöveget olvasták!*

Összefoglalás

22. *Képzeljétek el, hogy egy ókori olimpiai győztessel készítetek interjút. Milyen kérdéseket tennétek fel neki? Fogalmazzatok meg kérdéseket! A kérdések írásakor építsetek az olvasottakra.*

Ha készen vagytok, beszéljétek meg a kérdéseiteket! Ha vannak olyan kérdések, amelyeket az olvasottak alapján meg tudtok válaszolni, akkor fogalmazzatok meg a válaszokat!



Kérdezés,
olvasottak megbeszélése

A szövegértés-fejlesztés olyan, mint..

1. www.menti.com
2. Kód beírása
3. 3 kulcsszó beküldése (submit)

 Mentimeter

2. Enter the code to join

It's on the screen in front of you

1234 5678

Join

 Mentimeter



A szövegértés fejlesztés olyan, mint..

- 3.

Enter a word

25

Enter another word

25

Enter another word

25

Submit



Motivációalapú szövegértés-fejlesztés

1. A magyar
tanulók olvasás-
szövegértésének
jellemzői

2. Az olvasási
stratégiák tanítása



4. A feladatok
írásának és
alkalmazásának
lehetőségei

5. Motivációalapú
szövegértés-
fejlesztés tanórai
keretek között

3. Az olvasási motiváció támogatása



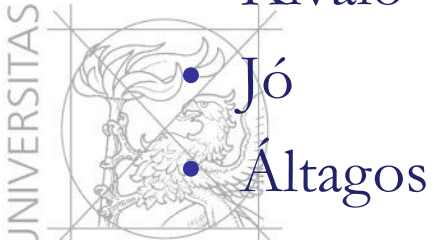


Köszönöm a figyelmet!

tary.blanka@edu.u-szeged.hu

MARSI-R jellemzői

- **Stratégiai kijelentések csoportjai:**
 - Átfogó (pl.: Követem a célt olvasás közben.)
 - Probléma-megoldó (pl.: Visszatérek oda, ahol tartottam a szövegben, amikor elkalandozok vagy megzavarnak.)
 - Támogató (pl.: Jegyzetek olvasás közben.)
- **Eredmény értelmezése:**
 - $>2,4$ alacsony; $2,5-3,4$ közepes; $3,5<$ magas
- **Olvasó:**
 - Kiváló
 - Jó
 - Átlagos
 - Gyenge



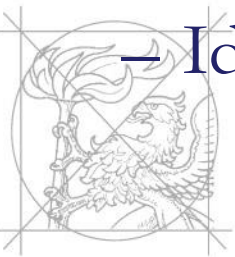
MARSI-R skálája

- Skálafokok:
 1. Még **sosem hallottam** erről a stratégiáról ezelőtt.
 2. Már **hallottam** erről a stratégiáról, de **nem tudom**, hogy mit jelent.
 3. Már **hallottam** erről a stratégiáról, és **azt gondolom, tudom**, hogy mit jelent.
 4. **Ismerem** ezt a stratégiát, és **el tudom magyarázni**, hogyan és mikor kell használni.
 5. **Elég jól ismerem** ezt a stratégiát, és **gyakran használom**, amikor olvasok.



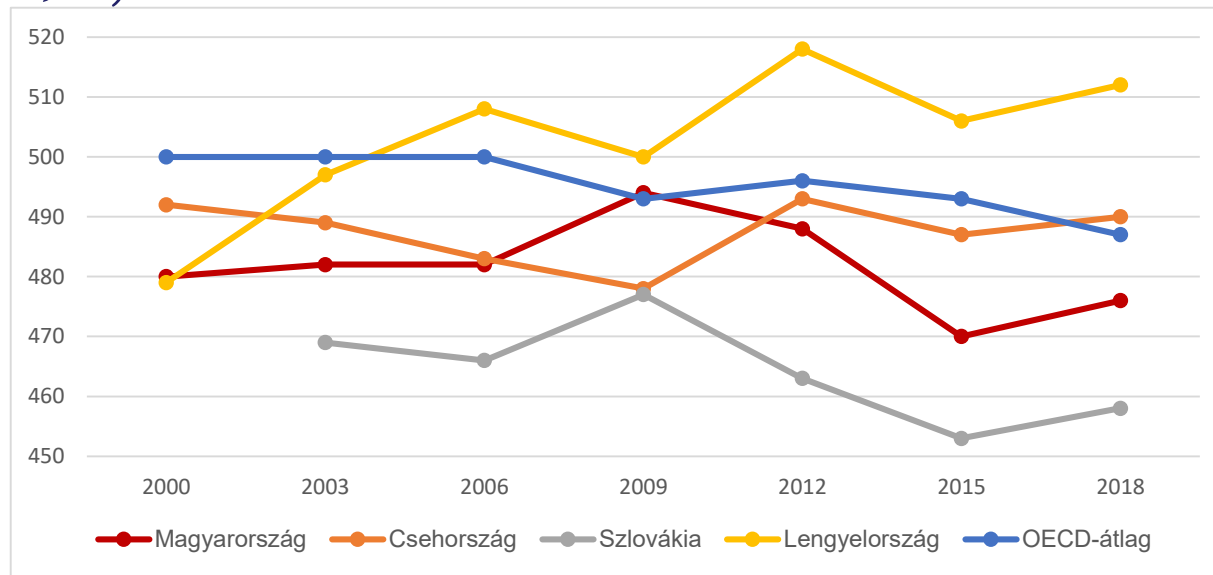
MARSI-R magyar kontextusban

- Felsőtagozatosok körében (Tary et al., 2024):
 - Problémamegoldó stratégia dominál
 - 8. osztályosok több- és magasabb szintű stratégiát működtetnek
- Tanárszakos hallgatók körében (Tary & Molnár, 2022):
 - Problémamegoldó stratégia dominál
 - Idegen nyelven tudatosabb olvasás jellemző



Problémafelvetés

- Tanulók romló L1 és L2 szövegértés eredményei: OKM, PISA, PIRLS (OECD, 2023; Oktatási Hivatal, 2023a, b)



- Szabályozó dokumentumok (Fejes et al., 2022; NAT, 2020)
- Pedagógusok szakmai felkészítésének alapossága (Jakobson et al., 2022; Tary, 2021; Tóth, 2015)

Megoldási lehetőségek

- Rendszerszintű változások
 - Szabályozó dokumentumok
 - Integráció
 - Pedagógusok szakmai támogatása
- Gyakorlat megújítás
 - Alapkészségek fejlesztése óvodás kortól
 - Felsőtagozattól tantárgyakba ágyazott fejlesztés



Megközelítések a tanulási célú szövegek megbeszéléséhez

- **Reciprok tanítás** (Palincsar & Brown, 1984)
 - Kiscsoportos beszélgetés a szövegről
 - Fokozatos felelősségátadás a diákok felé
 - Mikor, hogyan, miért hasznos egy stratégia
 - Stratégiák: jóslás, kérdezés, tisztázás, összegzés
- **Kollaboratív stratégiai olvasás** (Klingner & Vaughn, 1999)
- **Kérdés a szerzőnek** (Beck & Worthy, 1993)

